Levend Actieprogramma TerrAgenda 2020-2030

Editie 2020

Geen welvaart en welzijn zonder vitale bodem

INHOUD LEVEND ACTIEPROGRAMMA 2020

Een oproep aan Nederland	3
Waar werken we naar toe?	4
Insprirerende initiatieven in 2020	5
Acties in 2021	7
Wat zijn voor de bodemambassadeurs actuele opgaven en vraagstukken?	10
Een levend actieprogramma 2021	11

Met het Manifest TerrAgenda doen de bodemambassadeurs van het Initiatief Bewust Bodemgebruik een oproep aan Nederland:

Werk mee aan een vitale bodem en aan toekomstbestendig land- en bodemgebruik! Dat is essentieel voor welvaart en welzijn, voor ons zelf en toekomstige generaties.

Het Manifest TerrAgenda 2020-2030 bepleit een integrale benadering van bodem, grondwater en ondergrond. Dat is, in combinatie met een gebiedsmatige benadering, de sleutel voor de aanpak van urgente maatschappelijke opgaven als energietransitie, klimaatadaptatie, in- en uitbreiding van bebouwd gebied en landbouw, evenals voor de instandhouding van biodiversiteit en ecosystemen.

Door het huidige gebruik staan bodem en land sterk onder druk. Het Manifest benoemt waar dat toe leidt: “De stikstofcrisis, de PFAS-crisis, de woningbouwcrisis, gebrek aan bestuivers door achteruitgang in biodiversiteit, verdroging van natuur- en landbouwgronden, wateroverlast in steden. Deze crises en het oplossen daarvan beginnen bij de bodem.”

Met toekomstbestendig landgebruik zijn we in staat hieraan een halt toe te roepen, landdegradatie op nul te zetten en de neerwaartse lijn naar een opgaande om te buigen.

Een Actieprogramma TerrAgenda is niet alleen nodig vanuit de internationale ontwikkelingen en afspraken die vitale bodems dichterbij moeten brengen, het sluit ook aan op afspraken in Nederland. We noemen de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het Nationaal Milieubeleidskader, het Programma Circulaire Economie, het Klimaatakkoord, het stikstofbeleid, de Rijksstructuurvisie Ondergrond, en de Visie Landbouw, Natuur en Voedsel met de daaraan gekoppelde bodemvisie en het nationale programma Landbouwbodems. Bodem- en landgebruik moeten hierin een zwaardere stem krijgen.

Waar werken we naar toe?

Het Manifest TerrAgenda 2020-2030 schetst de aanleiding, de noodzaak en de wens om de komende tien jaar gezamenlijk te werken aan het vitaliseren van bodems, vanuit het perspectief van toekomstbestendig landgebruik.
Samengevat:

1.
Zet land- en bodemdegradatie op nul.

Zet landdegradatie op nul en werk aan herstel: toekomstbestendig bodem- en landgebruik is alleen mogelijk als degradatie een halt wordt toegeroepen, nationaal, regionaal, lokaal. Alleen vitale bodems zijn inzetbaar voor de urgente maatschappelijke opgaven waarvoor we staan.

2.
Geef de bodem een stem!

Maak de negatieve impact van ons handelen op bodem- en landgebruik zichtbaar en verbind daar acties aan. In de wetenschap dat 2021 in het teken staat van ‘het gevecht om iedere hectare’, moeten we bodemkwaliteit expliciet meenemen in ons handelen en in beleid op alle niveaus.

3.
Neem verantwoordelijkheid, organiseer regie!

Wie spreekt namens de bodem en zorgt voor samenhang en lange termijnperspectief? We hebben op verschillende schaalniveaus bevoegde bewinds-personen, aanjagers, verbinders en bewakers nodig.

4.
Verbind en bouw netwerken, verspreid de boodschap!

Maak gebruik van eigen netwerken en leg vebindingen met netwerken van andere sectoren, werk aan bewustwordingsprogramma’s en het verspreiden van kennis en informatie.

Inspirerende initiatieven in 2020

Recente rapporten van de Raad van de Leefomgeving, de Rijksstructuurvisie Ondergrond, het voorgenomen NOVI-programma ‘Bodem en Ondergrond’, het nationale milieukader en regionale uitwerkingen daarvan (energie, klimaat) getuigen allemaal van een groeiend besef van de noodzaak van een samenhangende aanpak van bodem- en landgebruik. Ook internationaal leeft dit, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het rapport ‘Caring for soil is caring for life’ van de Europese Mission Board for Soil, Health and Food.

De bodemambassadeurs constateren regelmatig dat burgers energiek aan de slag gaan op het thema bodem. Wat ontbreekt is een langetermijnvisie waarin afzonderlijke acties zich met andere kunnen verbinden en meerwaarde krijgen. De ambassadeurs roepen op om niet alleen vanuit knelpunten acties te ondernemen, maar juist vanuit een brede visie, een vogelperspectief.

‘De ambassadeurs roepen op om niet alleen vanuit knelpunten acties te ondernemen, maar juist vanuit een brede visie, een vogelperspectief.’

Onder de vlag van het Initiatief Bewust Bodemgebruik zijn, in samenwerking met Rijkswaterstaat Leefomgeving en in afstemming met maatschappelijke netwerken, in 2020 de volgende initiatieven ondernomen:

- Het rapport ‘Is er genoeg Nederland’ van een groep trainees van het Nationale Bodemtraineeship constateert dat Nederland tenminste drie keer haar landoppervlak nodig heeft om alle opgaven voor de komende jaren te realiseren.

- Het rapport ‘Stop landdegradatie!’, uitgebracht door wetenschappelijk netwerk Het Groene Brein.

- Het rapport ‘Geef de bodem een stem’ van (W)aardewoord verkent manieren waarop en instrumenten waarmee de bodem rechten en een stem kan krijgen.

- Het programmaplan Verrijkende Landbouw (in opzet), voortgekomen uit discussies van de bodemambassadeurs over de niet-volhoudbare Nederlandse landbouw, gaat uit van een gebiedsbenadering voor de grondgebonden landbouw, met perspectief voor mensen, ecologie en economie.

- Onder de vleugels van de organisatie Bewust Bodemgebruik vindt een dialoog plaats over overbevraagde stadsbodems. Steden constateren dat het door de veelheid van gelijktijdige maatschappelijke opgaven te vol is onder het maaiveld, waardoor stedelijke bodemecosystemen onder grote druk staan.

- Op 29 juni 2020 hebben de bodemambassadeurs onder leiding van Het Groene Brein met 60 experts van gedachten gewisseld over bovenstaande thema’s. Deze input is gebruikt voor dit Actieprogramma en in het Manifest.

Acties in 2021

1.
Zet land- en bodem-degradatie op nul

De Bodemambassadeurs organiseren in 2021 drie dialoogronden, waarin we willen komen tot gemeenschappelijke definities en beeldvorming met betrekking tot de termen ‘toekomstbestendig landgebruik’, ‘landdegradatie-neutraliteit’ en ‘vitale bodem’, bij alle vormen van landgebruik.
De uitkomsten worden gepresenteerd in korte films die handelingsperspectief bieden aan bodembeheerders en - beleidsmakers.

‘Een toekomstbestendig land- en bodemgebruik met het natuurlijke systeem als uitgangspunt draagt bij aan een betere wereld.’

2.
Geef de bodem een stem

De maatschappij neemt het goed functioneren van natuurlijke systemen vaak voor vanzelfsprekend aan. De intrinsieke waarde ervan en dat wat nodig is om ze te onderhouden, blijft daarbij onderbelicht. Daarom gaan we de ‘stem’ van de bodem concreet maken.

De vorm kan uiteenlopen van adviezen voor beleid en wetgeving tot bewustwording en kennisontwikkeling; inhoudelijk gaat het om inbedding in omgevings-beleid, klimaatbeleid, circulaire economie en andere actuele opgaven waar de ondergrond een rol in speelt.

Voor 2021 staan in ieder geval de volgende acties gepland:

- De bodemambassadeurs stellen vóór 1 juni 2021 een agenda op voor verschillende actoren met een rol in en verantwoordelijkheid voor bodem- en landbeheer. Het betreft overheden, kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijfsleven, landbeheerders en burgers. Het doel is dat resultaten worden verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), via het NOVI-programma Bodem en Ondergrond.
- In 2021 publiceren we met het netwerk van Bewust Bodemgebruik een rekenmethode voor de economische en ecologische waarde van bodems en bodemgebruik. Een infographic zal noodzaak, nut en mogelijkheden van het instrument aanschouwelijk maken

‘Geef de bodem een concrete stem bij omgevingsbeleid, klimaatbeleid en circulaire economie.’

3. Neem verantwoordelijkheid, organiseer de regie

Bodem en land zijn een schaars goed in Nederland, en ingrepen daarin vaak onomkeerbaar. Daarom zijn langetermijnvisies onontbeerlijk, evenals investe-ringen in geld, tijd, kennis en samenwerking van landbeheerder en -gebruikers op alle schaalniveaus. Er is behoefte aan bewindspersonen, nationaal, regionaal en lokaal, die de verantwoordelijkheid voor de bodem op zich nemen. Er is ook behoefte aan aanjagers, verbinders en bewakers.

De bodemambassadeurs maken zich sterk voor een coördinerend bodembewindspersoon in het nieuw te vormen kabinet. Zij stellen zich beschikbaar als experts en willen als groep aanjager, verbinder en bewaker zijn. Om deze rol in te vullen initiëren we tijdelijke denktanks voor actuele vraagstukken op het gebied van omgevings- en klimaatbeleid en circulaire economie, benaderd vanuit toekomstbestendig land- en bodemgebruik. Resultaten van de denktanks worden gepresenteerd in de vorm van korte video's met een inspirerende boodschap.

4.
Verbind en bouw netwerken, verspreid de boodschap!

Het agenderen van de bodem en het versterken van de bewustwording over het belang ervan is een kerntaak van de ambassadeurs. Daarom organiseren zij gesprekken, haken ze aan bij bestaande en bouwen ze nieuwe netwerken, en richten ze de spotlights op de meerwaarde van bodemvitaliteit voor welzijn en welvaart. Ze richten hun vizier op een breed publiek, voor maximaal effect. Samen bouwen en ontwikkelen, samen implementeren.

'De stem van de bodem heeft gezichten nodig. Wie zijn die gezichten, lokaal, regionaal en nationaal?'

Wat zijn voor de bodemambassadeurs actuele opgaven en vraagstukken?

Nu en tegelijkertijd ontwikkelen een aantal opgaven zich. Ze hebben één ding gemeen: ze hebben ruimte nodig en deels onder het maaiveld. De bodem een stem geven en landdegradatie op nul zetten, dat is wat in deze zes opgaven zouden willen bereiken. Om welke opgaven gaat het zoal, waar in **agendapunt 2** op wordt gedoeld?

- Circulaire economie: efficiënter omgaan met energie, grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen.

- Concurrerende en leefbare stedelijke regio's: betere samenwerking en taakverdeling tussen stedelijke regio's, en versterking van de leefkwaliteit.

- Energietransitie: de Nederlandse bijdrage aan de beperking van de mondiale temperatuurstijging.

- Klimaatveiligheid en -adaptatie: veiligheid tegen overstromingen, rampenbeheersing, bouweisen in kwetsbare gebieden, en een hoogwaterveilige vitale infrastructuur.

- Verstedelijking en mobiliteit: betere bereikbaarheid door wonen en werken dichter bij elkaar in de buurt te ontwikkelen.

- Landbouw, natuur en water: duidelijke keuzes in de ontwikkeling van landbouw in relatie tot de kwaliteit van bodem, grond- en oppervlaktewater en natuur. Ontwikkeling van klimaat- en stikstofbeleid.

Daarnaast zijn er opgaven die nog een slag dichter bij de bodem aanwezig zijn. Dat is wat in **agendapunt 3** de actuele vraagstukken worden genoemd. De bodemambassadeurs willen deze vraagstukken analyseren vanuit het perspectief van toekomstbestendig landgebruik en vitale bodem.

Vraagstukken die hiervoor in 2021 in aanmerking komen, zijn:
- grondverzet & circulariteit,
- vergrijzing van grondwater,
- koolstofvastlegging,
- bodemdaling,
- stikstof,
- verdroging,
- zeer zorgwekkende stoffen (o.a. PFAS),
- de nieuwe rol van de gemeenten.

Een Levend Actieprogramma 2021

In deze eerste van tien edities van het Levende Actieprogramma 2020-2030 geven de bodem ambassadeurs een overzicht van de noodzakelijke acties in 2021.

Laat via **bodem@bewustbodemgebruik.nl** weten wat jouw bijdrage kan zijn - hoe eerder hoe beter!

Op 25 november 2021 zal de tweede editie van het actieprogramma uitkomen, met daarin een overzicht van de resultaten in 2021 en de voorgenomen acties voor 2022.

De afzenders
Het Initiatief Bewust Bodemgebruik is een maatschappelijk netwerk van experts, wetenschappers, land- en bodem-gebruikers, beleidsmakers, landeigenaren en -beheerders en andere betrokkenen. In denktanks, projecten en experimenten onderneemt ze activiteiten voor een toekomstbestendig land- en bodemgebruik.

CONTACT

Initiatief Bewust Bodemgebruik

Postbus 2232, 3500 GE, Utrecht
bodem@bewustbodemgebruik.nl

BEWUST BODEM GEBRUIK

Levend actieprogramma TerrAgenda 2020-2030
Ontwerp: Simons en Boom